

Ook christenen van nu mogen geloven dat het God is die dromen wil zenden. Hij wil ons dan iets tonen over ons leven vanuit een heel ander perspectief (Anselm Grün). Barbara Koning laat zien hoe dromen in crisismomenten op bijzondere wijze hulp en leiding kunnen aanreiken.

Dromen brengen je verder

Barbara Koning, psycholoog, was docent aan de Protestantse Theologische Universiteit te Kampen en is geregistreerd als geestelijk begeleider. Zij rondde een opleiding tot droomcounselor af in de Verenigde Staten. www.droompelgrims.nl

Crisissituaties kunnen zich voordoen in veel gedaanten en uiteenlopen qua ernst, impact en tijdsduur. Neem als ene uiterste de gebeurtenis die het gehele dagelijkse leven en toekomstbeeld op zijn kop zet, zoals een ongeval, een levensbedreigende diagnose, ontslag. Met als tegenhanger de 'begrensde' crises: wanneer een belastende situatie stagnatie oplevert voor de voortgang op een zeker levensdomein en evenzogoed intense aandacht en energie opsoupeert. Hoe dan ook, wanneer betrokkenen het woord 'crisis' in de mond nemen, speelt altijd een rol dat de tot dusver bekende strategieën van handelen en denken niet toereikend blijken te zijn; terwijl nieuwe opties niet vanzelf spreken en gaandeweg ontdekt moeten worden.

Aansprekende verhalen

Dromen blijken in crisismomenten op bijzondere wijze hulp en leiding te kunnen aanreiken. De hedendaagse droomliteratuur staat vol met aansprekende verhalen. Laten we enkele voorbeelden bezien.

'Via deze ladder vertrokken de wensen en verlangens der gevangenen ...'

Armando
De ladder
brons, 1994
Amersfoort

Roepingscrisis

De (destijds) pastoor van Volendam, Jan Berkhout, vertelde in een interview met de krant hoe hij priester werd in de jaren zestig toen alles in de kerk holder-de-bolder ging en in grote aarzeling verkeerde. 'Toen heeft God mij een droom gestuurd.

Ik stond voor de kerk van De Rijp, uit de richting van Graft werd een lijk naar de kerk toegedragen. Ik draaide me om, het dorp verdween, de lucht klaarde op, het was lente. Heel de lucht was lente en er stonden alleen lentebomen. In de verte zag ik een grote ladder, die stond tegen een lenteboom op. Een man stond op die ladder, hij was bezig takken af te snijden. Onder die ladder stond een jong meisje in lange witte kleren als een bruid.

Dat droomde ik. Ik werd wakker, ik stond me te scheren en ik wist, ik hoef niet langer te aarzelen. Die begrafenis, dat was de oude kerk, maar die maakte plaats voor een nieuwe lente, die bruid in haar witte kleren was de kerk, ze werd gevoed met de takken uit een lenteboom. Ik dacht, dat is het: ik zit goed.'

Gewetenscrisis

Tijdens de jaren van de Koude Oorlog volgde mr. Edy Korthals Altes met groeiende bezorgdheid de internationale ontwikkelingen in de wapenwedloop. Een beslissend moment vormde de aankondiging door de Amerikaanse president Ronald Reagan van zijn Star Wars-programma. Vanaf dat moment voelde Korthals Altes een alsmaar sterker wordende behoefte om een publiek politiek standpunt tégen in te kunnen nemen. Maar zijn baan vroeg het omgekeerde. Toentertijd werkzaam als ambassadeur in Spanje diende hij juist in alles het officiële beleid en

politieke standpunt van Nederland uit te dragen, van ons land dat zich in deze kwestie opstelde als loyaal NAVO-lid. Korthals Altes voelde gedurende maanden een heftige existentiële morele tweestrijd. Vanuit zijn christelijke levensovertuiging was hij radicaal pacifist. Maar hij wist maar al te goed dat het het einde van zijn ambassadeurschap zou inluiden als hij zich openlijk met dit standpunt in het politieke debat zou mengen. En hij zag er tegenop zijn interessante baan te verliezen evenals het daarmee samengaande verlies van materiële welstand en status. Een droom in september 1984 hielp hem hierdoorheen.

Ik zag veel mensen bij elkaar op een plein vóór een kerk. De kerk zelf was vol. Eerst wilde ik niet eens naar binnen gaan, maar een oudere vrouw nam me bij de hand en leidde me naar een lege plaats op een van de rijen links vooraan. Ik zag een groot houten kruis hangen boven het altaar. Tot mijn verbazing zag ik daar zaagsel vanaf vallen (was dit misschien een symbool voor een innerlijke crisis van een te intern op zichzelf gerichte kerk?). Terwijl ik naar het kruis keek, voelde ik een intense compassie voor de lijdende Christus (een ongebruikelijke ervaring voor mij als protestant). Op hetzelfde moment las ik in de levende blik van Christus de doordringende vraag: 'En jij, wat heb jij gedaan met jouw mogelijkheden en jouw kennis, in deze cruciale tijd?' Deze rechtstreekse confrontatie met de lijdende en levende Christus betekende voor mij op dat moment een overweldigende ervaring; die ik onmogelijk onder woorden kan brengen of beschrijven. Opeens wisselde de scène. Ik was in gesprek met een leidersfiguur, vaag van gezicht. Ik sprak, met een zekere nadruk, over geloof en leven. Hij luisterde amper naar

Waarschuwend dromen kunnen een crisis verlichten

mij en overhandigde me opeens twee exemplaren van boeken met de woorden: 'Hier, lees deze! Het gaat over vrede. Erg belangrijk nu!' Mijn spontane reactie was: 'Maar dit is nu net precies het gebied waarin ik diepgaand geïnteresseerd ben; in vrede en sociale gerechtigheid, juist nu. Ik ben op zoek naar mogelijkheden voor relevante actie op dit terrein.' Opeens keek hij me aan en zei: 'Zorg dat je ervoor gereed bent in 1982. Ik was erg verbaasd en antwoordde: 'Maar we leven nu toch in 1984.' Dit werd gevolgd door de bruuske en autoritaire uitspraak: 'Eind '85 of hooguit begin '86 moet je gereed zijn.'

Bij het wakker worden was de beslissing volkomen duidelijk voor de dromer. Na een periode van voorbereidingen heeft hij bij zijn baas, de Nederlandse overheid, zijn persoonlijke mening inzake de wapenwedloop aangegeven en zijn morele overtuigingen gepubliceerd in de krant. Zoals voorzien kreeg hij zijn ontslag. Korthals Altes heeft zich nadien jarenlang actief ingezet voor het wereldwijde vredeswerk van kerken. Hij zegt hierover anno nu: 'De uiteindelijke beslissing om dit te doen was gebaseerd op de directe confrontatie met Christus in de droom. Dit laadde mijn geloof helemaal op tot grote intensiteit. Ik neem eigenlijk aan dat ik louter en alleen op basis van mijn abstracte normen en waarden waarschijnlijk nooit tot een oplossing van mijn gewetensconflict gekomen zou zijn.'

Parallellen in de Bijbel

Vanuit ons gangbare westerse werkelijkheidsbeeld kunnen we wat vreemd tegen deze voorbeelden aan kijken. In onze gebruikelijke culturele opvatting zien we dromen niet als een innerlijk verschijnsel van bijzondere waarde; laat staan als een kanaal waarlangs

God tot ons zou kunnen spreken! Veeleer als een soort prullenbakje tijdens de slaap, waarin restanten van onze dagelijkse indrukken willekeurig samengevoegd zijn tot een bizar verhaaltje waarvan de herinnering overbodig is.

Hoe moeten we deze voorbeelden nu zien? Zijn deze dromers zwevers? Laten ze God buikspreken via hun dromen? Of kunnen we hier een andere denkweg volgen? Als we de bijbelse verhalen bezien bevinden deze dromers zich in goed gezelschap. In heel de Bijbel vinden we meer dan tweehonderd verwijzingen naar dromen en visioenen. Nogal eens worden deze toegeschreven als aanwijzingen van Godswege.

Dromen in crisissituaties

Ook crisissituaties komen op deze manier voluit ter sprake. Toen Jacob voor zijn leven vreesde en op de vlucht was voor zijn broer Ezau – familiecrisis! – kreeg hij een droom waarin hij engelen op en neer zag gaan via een ladder naar de hemel. Via de droom begreep hij dat God hem zou beschermen en toekomst en nakomelingen zou krijgen. Het waakleven gaf hem heel andere en bedreigende beelden. De droom reikte daar boven uit. Later in de geschiedenis bracht de ongeplande zwangerschap van Maria een relatiecrisis teweeg. Jozef, haar aanstaande man, wilde haar niet in opspraak brengen en dacht erover haar in het verborgene te verstoten. Toen hij dit overwoog verscheen hem echter in een droom een engel. Op grond van diens woorden ziet Jozef het geheim in van Maria en het goddelijke kind. Bij de auteur Lucas spelen de dromen vooral in het boek Handelingen een rol. De droom beslist over het verloop van de zending. Paulus steekt over naar Macedonië op grond van een nachtelijk visioen waarin een Macedoniër hem vraagt: 'Kom over en help ons.' En het is ook een droom die Paulus naar Rome leidt. Op zee brengt een zeestorm een levensbedreigende

In dromen kan Gods Woord vernomen worden

Een droom met daarin een 'rechtstreekse confrontatie met de lijdende en levende Christus' betekende in 1984 voor mr. Edy Korthals Altes een keer in zijn loopbaan (zie het kader op blz. 15-16).

situatie. Als de matrozen reeds alle hoop opgegeven hebben, verschijnt een engel in een droom aan Paulus en laat hem hun redding zien. Paulus vertelt zijn optimistische droom aan de manschappen en zij luisteren ernaar. Zo ernstig namen de mensen toen hun dromen.

Waarschuwend dromen

Niet alleen tijdens de crisis als zodanig zijn er behulpzame dromen. De Bijbel maakt ook gewag van waarschuwend dromen voorafgaand aan de feitelijke crisissituatie. De crisis kan daardoor soms voorkomen of in elk geval verlicht worden. De Egyptische farao kreeg zijn bijzondere droom over zeven vette en magere koeien ruim vóór de grote hongersnood aanbrak. De koeien symboliseerden zeven magere jaren van grote voedselschaarste ná een periode van zeven jaren van voorspoed. Deze interpretatie maakte dat met vooruitziende blik maatregelen getroffen konden worden en voorraden werden aangelegd in voedselschuren. En na de geboorte van Jezus sprak een engel tot zijn vader Jozef in een droom dat hij niet terug moest gaan naar Nazareth, maar moest vluchten naar Egypte. Hiermee ontsnapte het gezin aan een zekere dood; aangezien een woedende Koning Herodes niet van plan was een nieuwe aanstaande koning – over wie hij gehoord had van de magiërs uit het oosten – naast zich te dulden.

Dromen bereiden je voor

Zouden dromen in bijbelverhalen keer op keer alleen maar geconstrueerde verhaalmotieven zijn, zoals sommige exegetische scholen overwegen? Waar in een bijbelauteur het toenmalige culturele geloof in dromen meeneemt als narratief middel voor een getuigenis over God? Voor mensen die zelf niet vertrouwd zijn met dergelijke droomervaringen lijkt dit wellicht plausibel. In onze tijd zijn we collectief een kompas kwijtgeraakt voor een metafysisch

wereldbeeld en het omgaan met Goddelijke leiding via dromen. We gaan er doorgaans van uit dat de menselijke psyche de dromen voortbrengt en dat deze hooguit op onze eigen subjectieve wereld betrekking hebben. Maar hier is meer over te zeggen: ook in de hedendaagse droomliteratuur zijn namelijk nog steeds talloze voorbeelden te vinden van dergelijke waarschuwend – voorzeggende – dromen.

Gered uit een laboratorium-brand

De Amerikaanse pastoraal counselor Rita Dwyer verhaalt hoe ooit haar leven gered is vanwege waarschuwend dromen van een collega van haar. Toen zij jonger was werkte zij als chemisch laborante. Er brak brand uit op de werkplek. Vanwege de chemische stoffen laaide die snel zo hoog op, dat er geen ontsnappen mogelijk was. Toen stormde opeens haar collega binnen in de ruimte waar zij aan het werk was geweest. Deze wist Rita ondanks de gezichtsbeperkende effecten van hevige vlammen en enorme rook snel en precies te lokaliseren en samen met haar te ontkomen uit dit levensgevaar. Achteraf werd pas duidelijk hoe deze wonderbaarlijke redding mogelijk was. De collega had in de weken ervoor driemaal exact dezelfde droom gehad waarvan alle details precies overeenkwamen met de feitelijke situatie van de brand.

Op tijd beschermd voor de aanval van een indringer

Ook evangelisch auteur Greg Cynaumon deed ervaring op met Gods reddende leiding via dromen. Hij is een voormalig politieagent die zich mede vanwege zijn droomervaringen tot psycholoog en counselor heeft bekwaamd en mo-

menteel als zodanig werkzaam is. In zijn eigen levensloop kreeg hij tijdens zijn politiewerkzaamheden te maken met een zich herhalende nachtmerrie. De begeleiding door een integere psycholoog bracht hem er niet alleen toe zelf een nieuwe praktische stap te zetten en zijn uitrusting aan te vullen ter verhoging van zijn persoonlijke veiligheid. Ook bracht een sterke ingeving hem tot het waarschuwen van een vriend voor een mogelijk levensbedreigende situatie in diens eigen werkzaamheden als terreinbeveiliger. Kort daarop bleek deze waarschuwing voor zijn vriend een levensreddende te zijn geweest. Deze ervaring heeft op de auteur een diepe en blijvende indruk gemaakt.

Dromen op je mystieke weg – een pad van herbronning

De voorbeelden nodigen uit tot herbezinning op de zin van het aandacht schenken aan onze dromen. De praktijkervaring van veel dromers wijst uit dat dromen rijker en veelzgender kunnen worden naarmate je er bewuster bij stilstaat. De volgende slogan drukt dit mooi uit: 'Als jij je dromen gaat eren, zullen je dromen jou gaan eren.' Wie zich op deze weg begeeft, kan merken dat dromen op een bijzondere en verrassende wijze begeleidend commentaar bieden bij uiteenlopende levenservaringen. Het is daarbij van belang dat de dromer probeert om in 'het waakleven' praktische consequenties te verbinden aan de inzichten die dromen aanreiken – hoe klein ook. Alleen dan kan er iets in beweging komen. En de daaropvolgende dromen spelen daar weer op in; ze bevestigen het inzicht of laten een eventueel gemaakte vergissing begrijpen. Het luisteren naar dromen heeft zo iets van een levende dialoog waarbinnen de dromer geleidelijk aan verschillende vernieuwende stimulanzen ontvangt. Ons eigen levensverhaal

kan zo op bijbelverhalen gaan lijken. De levende ervaring zelf kan dan de bedding vormen voor een volgende stap, een gelovige duiding van deze ervaringen.

Het toeschrijven van droomervaringen aan God

Verschillende auteurs reiken behulpzame inzichten hiervoor aan. Om te beginnen is het in de mystieke tradities een oude wijsheid dat we God reeds ontmoeten wanneer we ons ware zelf leren kennen; en dromen weerspiegelen dit ware zelf. Sommige spirituele leraren gaan een stap verder. Zo schrijft bijvoorbeeld de hedendaagse benedictijnse monnik Anselm Grün dat het voor christenen ook nu nog gerechtvaardigd is om, net als de kerk deed in de eerste eeuwen, te geloven dat het God is die ons de dromen wil zenden. Juist 's nachts is de controleur in ons eindelijk stil. En dan kan God tot ons spreken via dromen. God wil ons dan iets tonen over ons leven vanuit een heel ander perspectief dan dat wat ons vanuit het waakleven en vanuit ons rationele ego bekend is. Dit is geen psychologische naïviteit. Eén beeld kan soms meer zeggen dan duizend woorden kunnen doen (vergeelijk bijvoorbeeld hoe een bijbelverhaal of kunstwerk op vele verschillende manieren uitgelegd en begrepen kunnen worden). Dit gaat ook op voor droombeelden. En één en dezelfde droom kan tegelijkertijd meerdere betekenislagen bevatten. Dus in diezelfde droom die onze psyche tot stand heeft gebracht, kan evenzogoed een andere betekenis schuilgaan waarin God tot ons wil spreken.

Toetsing

Van oudsher is er al gediscussieerd over de noodzaak tot geestelijke onderscheiding bij deze vorm van spirituele uitleg van dromen. Ik besluit met een weergave van enkele van de mogelijke criteria. Cynaumon be-

schrijft de volgende drie checks voor het toetsen van een droom(uitleg) als boodschap van God.

- Via het 'openbaringsfilter' stelt de counselor de vraag of er in de droom kennis ter beschikking is gekomen die niet vanuit het waakbewustzijn geweten kon worden.
- Via het filter 'geïnspireerde koers' voor het handelen gaat de counselor na of er in de droom een ongebruikelijke nieuwe gedragslijn wordt gesuggereerd; een manier van doen waar de dromer in het waakbewustzijn zelf nog nooit aan had gedacht.
- Via het 'schriftuurlijke filter' gaat de auteur na of de door de droom geïnspireerde actie en beslissingen overeenkomen met fundamentele bijbelse uitgangspunten en/of specifieke bijbelteksten.

En ook Anselm Grün geeft een handreiking. Hij stelt dat we dromen niet zozeer moeten zien als een kanaal boven andere. Maar als we God zoeken met ons hart, onze ziel en ons verstand; ons openstellen voor de Schriften; deelnemen aan de geloofsgemeenschap; en zoeken naar manieren om ons geloof toe te passen in ons dagelijks leven; dan mogen we erop vertrouwen dat God ook in onze dromen rechtstreeks tot ons wil spreken. In dromen kan dan Gods Woord vernomen worden – voor ieder van ons persoonlijk. •

Literatuur

- G. Cynaumon, *God Still Speaks Through Dreams. Are You Missing His Messages?*, Nashville: Thomas Nelson, 2002
- A. Grün, *Dromen zijn géén bedrog*, Kampen: Kok / Gent: Carmelitana, 1998
- H. Stroeken, *Dromen. Brein en betekenis*, Meppel: Boom, 2005
- K. Adams, B.J. Koet en B. Koning (eds), *Dreams And Spirituality. A Handbook For Ministry, Spiritual Direction And Counselling*, London: Canterbury Press (te verschijnen)

Intermezzo

Marc van der Post woont en werkt als presentiepastor in Buenos Aires, Argentinië.

'Tot de ENE in mijn benauwdheid riep ik, en hij gaf mij antwoord.'
Zo luidt het eerste vers van Psalm 120. Het klinkt haast te mooi om waar te zijn: God, die op momenten van crisis ons nabijkomt en een uitweg voorhoudt. Uit eigen ervaring weten we dat het anders gaat. Dat zie je eigenlijk ook direct al in het vervolg van dezelfde psalm. Aan het eind zit de psalmbidder nog altijd in de problemen: *'Te lang heeft mijn ziel moeten wonen met hen die vrede haten. Ik wil vrede, maar spreek ik het uit, dan zijn zij uit op oorlog.'*

Het antwoord dat God ons ingeeft, volgt blijkbaar een langere weg, in elk geval een andere dan de meest gemakkelijke. Het loont de moeite om onze eigen ervaringen en die van anderen na te gaan om meer zicht te krijgen op hoe God ons tegemoetkomt in tijden van crisis.

Een buurvrouw van mij was vijftwintig jaar samen met haar man. Ze kregen drie kinderen. Hij sloeg haar vaak, en zij kon er niet tegenop. Dat was misschien ook omdat ze nooit veel anders gekend had dan mannen die hun vrouw slaan. Wanhoop en berusting wisselden elkaar af, zonder dat er iets veranderde. Bidden hielp een beetje, of niet, dat wist ze eigenlijk niet. Toen zette ze op een dag haar man de deur uit, en hij is er niet meer ingekomen. Haar kinderen gaven haar gelijk. Er begon een nieuw leven voor mijn buurvrouw, al draagt ze de last van al die jaren van geweld voor altijd met zich mee.

Als de benauwdheid ons naar de keel grijpt, hebben we snel een antwoord nodig. Ieder die zich weleens in crisis gevoeld heeft, kan dat beamen. Wie reikt me de reddende hand? Welk nieuw inzicht kan mijn onrust doven?

Snelle oplossingen blijken met de tijd toch meestal te zwak. Een echt antwoord moet groeien.

Bij mijn buurvrouw duurde het vijftwintig jaar voordat ze merkte dat ze voldoende kracht in zichzelf had om een einde te maken aan de tirannie van haar echtgenoot. Hoe kan het dat kracht ongemerkt kan groeien, tegen alle verdrukking in? Waarom was de helderheid er pas na zo lange tijd van lijden? Deze vragen hebben eigenlijk geen antwoord. Het is een wonder dat mijn buurvrouw op het eind niet volledig murw gebeukt bleek, maar juist de kracht had om te doen wat ze misschien al eerder had moeten doen. Tegelijk moet je misschien wel zeggen dat er nog niet eerder een geëigend moment was. Nu, na vijftwintig jaar, was het moment voor mijn buurvrouw Rosa aangebroken om haar leven een keer ten goede te geven. Ze kende geen aarzeling meer, het gebaar dat ze maakte, paste haar als gegoten. Ik durf te zeggen dat het God was die haar zijn antwoord ingaf.

Maar dat antwoord kwam, vermoed ik, niet volstrekt uit de hemel vallen. De jaren ervoor waren de tijd van voorbereiding waarin de aarde omgewoeld werd, het zaad gezaaid, waarin ongemerkt in Rosa de kracht groeide die ze nodig had. Op veel eerdere momenten van benauwenis was die er nog niet. Benauwdheid moeten we soms langer verdragen, het duurt voordat ik zo ben dat Gods antwoord in me past. Het leven van mijn buurvrouw is geen paradijs geworden. Maar ze zal waarschijnlijk wel kunnen zeggen dat het de moeite waard is. De bidder van Psalm 120 mag zich laten troosten door de ervaring van Rosa en vele anderen uit alle tijden: vroeg of laat zal er voor hem ook een antwoord van God zijn. Hij weet het eigenlijk zelf al. •

Een langere weg